

e-ISSN: 2587-1862

<http://filistin.org>

FAD - Filistin Araştırmaları Dergisi Sayı: 15 (Yaz 2024)

BPS - Bulletin of Palestine Studies Issue: 15 (Summer 2024)

Başlık / Title: Türkiye-Filistin İlişkilerinin Uluslararası Anlaşmalar Çerçevesinde İncelenmesi: Eğitim İşbirliği Üzerinden Nicel Bir Analiz

DOI: 10.34230/fiad.1468201

Yazar / Author

Fatih Güler

ORCID ID

0000-0002-5365-5700

Bu makaleye atıf için: Fatih Güler, "Türkiye-Filistin İlişkilerinin Uluslararası Anlaşmalar Çerçevesinde İncelenmesi: Eğitim İşbirliği Üzerinden Nicel Bir Analiz," *Filistin Araştırmaları Dergisi* no. 15 (2024): 1-30.

To cite this article: Fatih Güler, "Türkiye-Filistin İlişkilerinin Uluslararası Anlaşmalar Çerçevesinde İncelenmesi: Eğitim İşbirliği Üzerinden Nicel Bir Analiz," *Filistin Araştırmaları Dergisi* no.15 (2024): 1-30.

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 15.04.2024

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 07.06.2024

Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2024

FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi

BPS- Bulletin of Palestine Studies

Tarandığı Uluslararası Indexler/ Abstracting & Indexing

Türkiye-Filistin İlişkilerinin Uluslararası Anlaşmalar¹ Çerçevesinde İncelenmesi: Eğitim İşbirliği Üzerinden Nicel Bir Analiz

Özet: 2023 yılı Ekim ayından itibaren dünya gündeminin önde gelen konularının başında Filistin meselesi gelmektedir. Türkiye’de ise konu insani yönünün yanında İslam dini açısından kutsal sayılan mekanların bölgede olması sebebiyle de ayrı bir hassasiyete sebep olmaktadır. Bu durumun doğal sonucu olarak Filistin meselesi iç politik gündemin önemli başlıklarından birisi haline gelmekte, siyasal aktörler tarafından konsolidasyon unsuru olarak da görülebilmektedir. 2024 yılı mahalli idareler seçimi sürecinde ve sonrasında yaşanan birçok siyasal gelişme Filistin meselesinin Türk siyasal hayatındaki yerine işaret etmektedir. Çalışmada Türkiye ile Filistin arasında imzalanan anlaşmalar ve bu anlaşmaların etkisi ortaya koyulmak istenmiştir. Bu doğrultuda nitel analiz sürecinde doküman analizi (yasama belgeleri ve uluslararası anlaşma metinleri), nicel analiz sürecinde ise betimsel istatistik (frekans dağılımı) yöntemleri tercih edilmiştir. Esasen bu tür çalışmalarda ekonomik parametreler daha sağlıklı sonuç vermesine rağmen, Filistin’in gümrük süreçleri İsrail üzerinden ilerlemesi sebebiyle, ekonomik veriler çalışma açısından anlamlı sonuç vermekten uzak olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede anlaşmaların uygulamaya yansımalarının tespit edilmesi açısından yapılan nicel analizde eğitim işbirliği alanı tercih edilmiştir. Çalışmada ilk önce uluslararası anlaşmaların Türk hukukundaki yeri hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, Türkiye ile Filistin arasında imzalanan anlaşmalar ele alınmıştır. Bu süreçte, temel veri kaynağı olarak Resmî Gazete’de yayımlanan ve kamuya açık uluslararası anlaşmalar esas alınmıştır. Bununla birlikte anayasa ve parlamento hukukunun temel veri kaynaklarından olan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurul tutanakları ve TBMM Dışişleri Komisyonu tutanakları incelenmiştir. Bu tutanaklardan muhalefet partilerinin Filistin meselesine bakış açısıyla ilgili birtakım veriler elde edilimesi hedeflenmiştir. Polis eğitim işbirliğine ilişkin veriler incelendiğinde, Polis Akademisinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler arasında Filistinli öğrencilerin sayısal ve oransal olarak en büyük grubu oluşturduğu görülmektedir. Genel yükseköğretim verileri değerlendirildiğinde, Türk yükseköğretim sistemi içerisinde, nüfusa oranla dördüncü en fazla öğrencisi olan ülkenin Filistin olması, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin aktif ve hedef odaklı Filistin politikasına işaret etmektedir. Türkiye- Filistin arasından imzalanan anlaşmaların TBMM’de neredeyse oybirliği ile kabul edilmiş olduğuna ilişkin veriler de konunun partiler üstü bir mesele olarak görülmeye başlandığına yönelik olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Filistin, Uluslararası Anlaşma, Resmî Gazete, Yükseköğretim

Review of Türkiye-Palestine Relations within the Framework of International Agreements: A Quantitative Analysis on Education Cooperation

Abstract: The Palestine issue is one of the leading issues on the world agenda as of October 2023. In Türkiye, in addition to its humanitarian aspect, the issue causes a special sensitivity due to the

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çan Meslek Yüksek Okulu. 0000-0002-5365-5700, fatih.guler@comu.edu.tr.

¹ 1982 Anayasası metninde, Resmi Gazete arama sayfasında, Dışişleri Bakanlığı teşkilat şemasında “*andlaşma*” kavramı tercih edilmesine rağmen; Türk Dil Kurumu sözlüğünde “*antlaşma/anlaşma*” ve hali hazırda imzalanan uluslararası belgelerde ise “*anlaşma*” kavramı tercih edildiğinden çalışmada “*anlaşma*” kavramı tercih edilmiştir.

fact that there are places in the region that are considered holy for Islam. As a natural result of this situation, the Palestine issue becomes one of the important topics of the domestic political agenda and can be seen as an element of consolidation by political actors. Many political developments during and after the 2024 local government elections point to the place of the Palestine issue in Turkish political life. The study is aimed to reveal the agreements signed between Türkiye and Palestine and the effects of these agreements. In this regard, document analysis (legislative documents and international agreement texts) were preferred in the qualitative analysis process, and descriptive statistics (frequency distribution) methods were preferred in the quantitative analysis process. Essentially, although economic parameters give more accurate results in such studies, economic data were considered far from providing meaningful results in terms of the study, since Palestine's customs processes proceed through Israel. In this context, the field of education cooperation was preferred in the quantitative analysis to determine the reflection of the agreements in practice. In this study, after providing brief information on the place of international agreements in Turkish law, an analysis of the agreements signed between Türkiye and Palestine is aimed. The main source of data for this analysis is the international agreements published in the Official Gazette and publicly available. In addition, the minutes of the General Assembly of the Grand National Assembly of Türkiye (TBMM) and the minutes of the TBMM Foreign Affairs Committee, which are among the main data sources of constitutional and parliamentary law, were analyzed. From these minutes, it was aimed to obtain some data on the opposition parties' perspective on the Palestinian issue. When the data on police training cooperation is examined, it is seen that Palestinian students constitute the largest group numerically and proportionally among foreign students studying at the Police Academy. When general higher education data are evaluated, the fact that Palestine is the country with the fourth highest number of students in proportion to the population in the Turkish higher education system, indicates the active and target-oriented Palestine policy of the Republic of Türkiye. Data showing that the agreements signed between Türkiye and Palestine were accepted almost unanimously in the Turkish Grand National Assembly can also be interpreted as indicating that the issue has begun to be seen as a non-partisan issue.

Keywords: Türkiye, Palestine, International Agreement, Official Gazette, Higher Education

Giriş

Müslümanların ilk kiblesi olarak kabul edilen Mescid-i Aksa'nın bölgede olması, Filistin topraklarının uzun süre Osmanlı hakimiyetinde kalması, İsrail'in uluslararası hukuka, insan haklarına ve hakkaniyete aykırı uygulamaları, Filistin meselesinin Türk dış politikası açısından ehemmiyet arz etmesine mesnet teşkil eden başlıklar olarak sıralanabilir. Cumhuriyetin kurulması sürecinde uluslararası kamuoyu desteğine duyulan ihtiyaçtan kaynaklı Yahudi ve Müslüman topluluklarla eş zamanlı dengeli bir siyaset güdülmekle birlikte,² 2. Dünya Savaşı sürecinde ilk önce Arap yanlısı, devamında da İsrail yanlısı bir dış politika perspektifinin egemen olduğu

² Mustafa Budak, "I. Dünya Savaşı'ndan Sonra Filistin Meselesi ve Türkiye'nin Tavrı (1920-1923)," *Avrasya İncelemeleri Dergisi* 8, no. 2 (Aralık 2019): 228.

ifade edilebilir.³ 1960'lı yıllardan itibaren Filistin sorunu Arap sokağı ile ilişkiler açısından araçsal işleviyle Türk dış politikasına yansımış, 1990'lardan itibaren "Oslo Barış Süreci" ile oluşan siyasi iklimin sağladığı imkan ve kolaylıkla İsrail ile ilişkiler normalleşmiş ve gelişmiş, 2000'li yıllardan itibaren ise İkinci İntifada ile birlikte Türkiye "Filistin Davası'nın" önde gelen savunucularından biri haline gelmiştir.⁴

Türkiye'nin Filistin ile ilişki düzeyi ve politika araçları Türk siyasal hayatında önemli bir başlık olarak yerini korumuştur. Özellikle muhafazakâr cemahta faaliyetlerine devam eden siyasi partiler açısından Filistin meselesi bir dış politika konusu olmakla birlikte, iç politik gündemde konsolidasyon unsuru olarak da görülebilmektedir. Örneğin yakın zamanda gerçekleşen 2024 yılı mahalli idareler genel seçimlerinde de benzer şekilde Filistin meselesi önemli bir siyasi başlık haline gelmiştir. Seçim sürecinde, özellikle İstanbul Büyükşehir Belediye başkanlığı seçimi açısından kritik ve belirleyici rol oynayacağı değerlendirilen Yeniden Refah Partisi'nin Cumhur İttifakı'nın adayı lehine çekilmesine yönelik talep ve çağrılar söz konusu olmuştur. Yeniden Refah Partisi Genel Başkanı Fatih Erbakan, bu çağrılara yönelik olarak kamuya açık bir şekilde verdiği cevapta, destek için üç şart öne sürmüş olup, bunlardan ikisi doğrudan ve dolaylı olarak Filistin meselesi ile ilgilidir. 2024 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunda 12 Aralık 2023 tarihli görüşmeleri esnasında kalp krizi geçirerek vefat eden Saadet Partisi Kocaeli Milletvekili Hasan Bitmez'in son konuşmasının içeriğinin Adalet ve Kalkınma Partisi ve hükümetin İsrail ile Filistin politikalarına yönelik eleştiriler olması da bu çerçevede değerlendirilebilir.

Yakın siyasi tarih açısından uzunca bir dönem laik Cumhuriyet ilkesini temel politik argüman olarak benimseyen ve bu çerçevede Ortadoğu ve özellikle Filistin meselesinde görece pasif bir politika benimseyen Cumhuriyet Halk Partisi'nin muhafazakâr eğilimli seçmenlerle helalleşme ve sağa açılma süreçlerinin de etkisiyle Filistin meselesine yönelik ilgisinin arttığı söylenebilir. Bununla birlikte Cumhuriyet Halk Partisi'nin kendi tarihi açısından Filistin meselesinde aktif ve inisiyatif alan bir geçmişe sahip olduğu ifade edilebilir. Gerçekten de dönemin muhalefetine çok ciddi itirazlarına rağmen CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in başkanlığındaki 42. Hükümet döneminde, 15 Ağustos 1979 tarihinde imzalanan protokol ile Filistin

³ Özlem Tür, "Türkiye ve Filistin- 1908-1948: Milliyetçilik, Ulusal Çıkar ve Batılılaşma," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 62, no. 1 (Ocak 2007): 249.

⁴ Bora Bayraktar, "Türk Dış Politikası'nda Filistin Sorunu 1990'lardan 2010'lara," *Gazi Akademik Bakış* 12, no. 24 (Haziran 2019): 19.

Kurtuluş Örgütü'nün Ankara'da büro açılmasına izin verilmiş ve mezkûr protokol ile Filistin Kurtuluş Örgütü temsilcisine büyükelçilere verilen diplomatik haklar ile temsilciliğe bayrak kullanma hakkı verilmiş ve iki Filistinli personele de misyon şefi benzeri ayrıcalıklar tanınmıştır.⁵

Diğer taraftan yaklaşık yirmi iki yıldır Türk siyasetini ve Türk dış politikasını yönlendiren Adalet ve Kalkınma Partisi her ne kadar bazı iç politik aktörler tarafından Filistin meselesinde proaktif bir tutum sergilemediğine yönelik eleştirilere muhatap olsa da, Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, başbakanlığı döneminde, 29 Ocak 2009 tarihinde İsviçre'nin Davos kentinde düzenlenen ve dönemin İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'in de katıldığı Dünya Ekonomik Forumu panelindeki "One Minute" çıkışı, İsrail'in hukuka ve insan haklarına aykırı eylemlerinin dünya kamuoyunun gündemine taşınmasına yönelik aktif tutumu, El-Fetih ve Hamas liderlerinin uzlaşma görüşmelerine ev sahipliği yapmaya yönelik irade ve eylemleri göz önünde bulundurulduğunda aktif bir Filistin politikasının varlığı açıkça görülmektedir. Diğer taraftan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2024 yılı mahalli idareler genel seçimlerindeki oy oranındaki azalışın önemli gerekçelerin birinin, 2023 yılı Ekim ayında İsrail ve Filistin (Hamas) arasında başlayan savaşın ardından, İsrail'in Filistin'de sivillere yönelik uyguladığı asimetrik güçten kaynaklı oluşan ağır insan hakları ihlallerine rağmen İsrail ile olan ticari ilişkilerin kesilmemesinden kaynaklı tepki olduğunun değerlendirilmesi sebebiyle, mahalli idareler genel seçimlerinden kısa bir süre sonra, ilk önce askeri amaçla kullanılabilecek olan ürünlerin daha sonra da tüm ürünlerin İsrail'e ihracatının kısıtlanması kararının alınması hususu da bu çerçevede değerlendirilebilir.⁶ Özetle Filistin meselesi Türk siyasal hayatının önemli bir argümanı olarak yerini korumaya devam etmektedir.

Türkiye'nin Filistin ile ilişkileri Filistin araştırmaları arasında görece sınırlı bir alanı işgal etmiştir. Bu sınırlı çalışmalarda ise konu daha çok Osmanlı arşiv belgeleri ve batı arşiv kaynaklarından⁷ beslenen ve tarihi perspektifle ele alınmış, uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukukun temel argümanlarından olan uluslararası anlaşmaların süreç içerisindeki yeri ve önemi bütüncül ve eşzamanlı olarak değerlendirilmemiştir. Çalışmada uluslararası anlaşmaların

⁵ Erkan Ertoşun, "Türkiye'nin Filistin Politikası (1979-2009)" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012), 123; Selçuk Aslan ve Yusuf Uysal, "Cumhuriyet Halk Partisi Özelinde Filistin Sorunu," *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* 2, no. 2, (Eylül 2019): 379.

⁶ "İsrail ile ticaret tamamen durduruldu," TRT Haber, Erişim Tarihi: 25.05.2024, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/israil-ile-ticaret-tamamen-durduruldu-854931.html>.

⁷ Selim Tezcan, "Türk Modern Ortadoğu Tarihiçiliğinin Gelişim Seyri Üzerine Bazı Genel Değerlendirmeler," *Tarih yazımı* 4, no. 2 (Aralık 2022): 141.

Türk hukukundaki yeri hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, Türkiye ile Filistin arasında imzalanan anlaşmalar üzerinden bir analiz yapılması hedeflenmiştir. Bu analiz yapılırken, temel veri kaynağı olarak Resmî Gazete’de yayımlanan ve kamuya açık uluslararası anlaşmalar esas alınmıştır. TBMM İçtüzüğü’nün 142. maddesine göre uluslararası anlaşmaların onaylanması, her bir milletvekillerinin hangi yönde oy kullandığının belli olduğu “açık oylama” usulü ile sağlanmaktadır. Türkiye’nin Filistin ile imzaladığı anlaşmaların TBMM Genel Kurulunda onaylanması sürecinde milletvekillerinin oy tutumları üzerinden de bir değerlendirme yapılması hedeflenmiştir. Çalışmanın nicel perspektifini güçlendirmek amacıyla Filistin ile Türkiye arasındaki önemli iş birliği başlıklarından biri olan eğitim başlığı konusu detaylandırılmıştır. Bu çerçevede Türk yükseköğretim sisteminde yer alan yabancı uyruklu öğrenciler arasında Filistin uyruklu öğrencilerin oranı da değerlendirilmiştir. Çalışma sadece Türkiye ile Filistin ilişkilerini ele alma iddiasında olup, Filistin meselesinin diğer aktörü olan İsrail ile ilişkileri kapsamamaktadır.

Türk Hukukunda Uluslararası Anlaşmaların Yeri

Uluslararası anlaşmalar, uluslararası hukukun kendilerine bu alanda yetki tanıdığı kişiler arasında, uluslararası hukuka uygun bir biçimde hak ve yükümlülük doğuran, değiştiren veya sona erdiren yazılı irade uyuşmaları olarak⁸ tanımlanabilir. Uluslararası anlaşmalar niteliği itibarıyla multidisipliner bir nitelik ihtiva etmektedir. Kabul edilmesi ve iç hukuka aktarılması yönüyle anayasa hukukunun, hazırlık ve uygulama safhası itibarıyla idare hukukunun, uluslararası hukuk aktörleri açısından ise uluslararası hukukunun konusudur. Bu multidisipliner niteliğinden kaynaklı olarak uluslararası anlaşmalar, her disiplin tarafından kendi metotlarıyla incelenmektedir.

Uluslararası anlaşmalar gerek akdin taraflarına ve gerekse de üçüncü aktörlere verilen siyasi bir mesaj olmalarının yanında⁹ muhatap ülkeler ile yürütülen ilişkilerin incelenmesi açısından somut bir analiz imkânı sağlayan argümanlar olarak görülmelidir. Bu bağlamda çalışmada Türkiye – Filistin ilişkileri, taraflarca imzalanan ve Resmî Gazete’de yayımlanan anlaşmalar

⁸ İrem Karakoç, “Türk Hukuk Tarihi’nde Uluslararası Anlaşmaların Uluslararası Hukukun Gelişim Sürecindeki Yeri,” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, no. 2 (Aralık 2004): 247-248.

⁹ İsrail ile imzalanan anlaşmaların Filistin kamuoyu üzerindeki etkisi için bkz. Alaattin Dolu, “Filistin’de Bir Osmanlı Arşivi: Müessesetü İhyâi’t-Türâs ve'l-Buhûsî'l-İslâmiyye,” *Filistin Araştırmaları Dergisi*, no. 8 (Aralık 2020): 86.

üzerinden değerlendirilmektedir. Taraflarca akdedilen fakat Resmi Gazete’de yayımlanmayan anlaşmalar doğal olarak çalışmanın kapsamı dışındadır.

Her ülke kendi iç hukuku açısından uluslararası anlaşmaların akdedilmesi ve onaylanması bakımından farklı düzenlemelere sahiptir.¹⁰ Farklı uygulamalar olmakla birlikte bu sürecin iç hukuktaki en önemli üç aktörü; diplomatlar, yürütme organı (hükümet) ve yasama organıdır. Zira yasama organlarının klasik yetkilerinden bir tanesi de uluslararası anlaşmaların onaylanmasıdır. Yürütme organı tarafından imzalanan uluslararası anlaşmaların yasama organının onayına tabi olması, ilgili anlaşmaların siyasal meşruiyetini arttıran ve hukuki bağlayıcılık konusunda ilave argüman sağlayan teorik ve pratik durum olarak görülebilir.

Gerek 1961 Anayasası gerekse de 1982 Anayasası uluslararası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulma yetkisini Türkiye Büyük Millet Meclisine, onaylama yetkisini ise Cumhurbaşkanıya vermiştir. 1982 Anayasası asli kurucu iktidarı, 1961 Anayasasının uluslararası anlaşmalara ilişkin hükümlerinin *“uygulamada iyi işlediği ve ihtiyaca cevap verdiği için”*¹¹ eşanlamli kelimler kullanma, imla ve noktalama değişiklikleri dışında¹² bir değişikliğe gitmeden gerekçesine kadar aynı hükümleri tekrarlamış olup¹³, tek fark 1982 Anayasasına 7.5.2004 tarih ve 5170 sayılı Kanunla eklenen *“usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınacağına”* ilişkin hüküm olduğu ifade edilebilir.

TBMM uluslararası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulma yetkisini kural olarak bir kanun aracılığıyla kullanmaktadır. Bunun doğal hukuki ve mantıki sonucu da TBMM tarafından onaylanması uygun bulunan uluslararası anlaşmaların kanun hükmünde olmasıdır. Gerçekten de her iki anayasada da TBMM tarafından onaylanması uygun bulunan uluslararası anlaşmaların kanun hükmünde olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Bilindiği üzere kanunların anayasaya uygunluğunu sağlamak üzere anayasaya aykırı olduğu değerlendirilen kanunların iptal davası (soyut norm denetimi) veya itiraz yolu (somut norm denetim) ile Anayasa Mahkemesinin gündemine getirilebilir. Bu çerçevede doğal olarak TBMM tarafından onaylanması uygun bulunan uluslararası anlaşmaların anayasaya aykırı

¹⁰ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt II* (Bursa: Ekin Yayınevi, 2011), 642-692.

¹¹ Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu. E.2011/48, K.2012/88, 31/05/2012.

¹² *“kurullarla yerine kuruluşlarla”, “iktisadi yerine ekonomik”, “münasebetleri yerine ilişkileri”, “yayınlanma yerine yayımlanma”* ifadelerinin kullanılması bu bağlamda ifade edilebilir.

¹³ Servet Armağan, *“1982 Anayasası’nda Uluslararası Antlaşmaların İmzalanması ve Onaylanması Sistemi,” Anayasa Yargısı Dergisi*, no. 17 (2000): 340.

olduğu iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvuru yapılabileceği düşünülebilir. Uluslararası anlaşmaların yargısal denetimi uluslararası doktrinde de tartışmalı olup bazı ülkelerde uluslararası anlaşmalar onaylanmadan önce Anayasa Mahkemesi'nin denetimi sunulmakta ve önleyici bir denetim mekanizması öngörülmektedir.¹⁴ 1961 Anayasasının hazırlanması aşamasında benzer bir "a priori" süreç Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu tarafından önerilmesine rağmen madde metnine yansımamıştır.¹⁵

Onaylanmış uluslararası anlaşmaların sonradan yargı kararıyla iptal edilmesinin oluşturabileceği hukuki ve siyasi sorunları göz önünde bulunduran asli kurucu iktidar, uluslararası anlaşmaların onaylanmasının uygun bulunmasına ilişkin kanunlar hakkında Anayasa Mahkemesi nezdinde anayasaya aykırılık iddiasında bulunulamayacağını düzenlemiştir. Bu pratik durum uluslararası anlaşmaların normlar hiyerarşisindeki yerinin tespiti bağlamında teorik bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir.¹⁶ Bununla birlikte anayasanın açık hükmüne rağmen zaman zaman Anayasa Mahkemesi'nin gündemine uluslararası anlaşmaların uygun bulunmasına ilişkin kanunların iptaline yönelik başvurular söz konusu olmaktadır. Anayasanın açık hükmüne rağmen uluslararası anlaşmaların denetlenebileceğine dair üye görüşleri karşı oylarda ifade edilmesine rağmen,¹⁷ çoğunluk görüşü, usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası anlaşmaların, anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmesinin, devletin o anlaşmayla kabul ettiği yükümlülüklerini yerine getirememesi neticesini ortaya çıkartma ihtimalini doğurduğundan, devleti uluslararası hukuk karşısında zor durumda bırakabileceğine, devletin birtakım yaptırımlara konu olabileceğini ve uluslararası saygınlığının zedelenebileceğine işaret etmektedir.¹⁸ Bu doğrultuda Anayasa Mahkemesi uluslararası anlaşmaların Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenemeyeceğini, uluslararası anlaşmaların onaylanmasının uygun bulunmasına ilişkin kanunların ise

¹⁴ Gizem Güner Yaşar, "Anayasaya Uygunluk Bakımından Anayasa Değişikliklerinde Önleyici Denetim," *Adalet Dergisi*, no.72 (2024): 306.

¹⁵ Ömer Gedik, "Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu Arasında Bir Nükleer Güç Santralinin Yapımına İlişkin Antlaşmanın Hukuki Niteliğinden Hareketle 1982 Anayasası Madde 90 ın İncelenmesi," *Anayasa Hukuku Dergisi* 3, no. 5, (2014): 363.

¹⁶ Mümtaz Soysal, "Uluslararası Anlaşmalar Konusunda Anayasa Yargısı", *Anayasa Yargısı Dergisi*, no. 14 (1997): 171-187; Rona Aybay, "Uluslararası Antlaşmalar Türk Hukukundaki Yeri," *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 70 (2007): 187-213.

¹⁷ Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, E.1996/55, K.1997/33, 27/02/1997.

¹⁸ Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, E.2011/47, K.2012/87, 31/05/2012; Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, E.2011/48, K.2012/88, 31/05/2012; Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, E.2010/92, K.2012/86, 31/05/2012.

içerik bakımından olmamakla birlikte, genel kural doğrultusunda son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı hususu ile sınırlı bir şekil denetimine tabi olduğunu kabul etmektedir.¹⁹

Kural olarak uluslararası anlaşmaların TBMM'nin onayına sunulması ilkesini benimseyen asli kurucu iktidar, imzalanan anlaşma eğer Türk kanunlarında bir değişiklik getiriyorsa TBMM'nin onayına sunulmasının zorunlu olduğunu özellikle vurgulamıştır. Bunun yanında imzalanan her türlü uluslararası anlaşmanın TBMM'nin onayına sunulmasının TBMM'nin asli görevlerini aksatabilme ihtimalini öngören asli kurucu iktidar (1982 Anayasası md.90), yayımından başlayarak iki ay içinde TBMM'nin bilgisine sunulmak şartıyla; ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan anlaşmaların, devlet maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabileceğini düzenlemiştir. Benzer bir perspektifle daha önceden TBMM tarafından onaylanmış bir uluslararası anlaşmaya ilişkin uygulama anlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari anlaşmaların TBMM tarafından onaylanmasının zorunlu olmadığına işaret eden asli kurucu iktidar (1982 Anayasası md.90), bu anlaşmalardan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren anlaşmaların yayımlanmasının zorunlu olduğunu düzenlemiştir.

Uluslararası anlaşmaların onaylanmasına ilişkin diğer hususlar 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı "Milletlerarası Andlaşmaların Yapılması, Yürürlüğü ve Yayınlanması ile Bazı Andlaşmaların Yapılması İçin Bakanlar Kuruluna Yetki Verilmesi Hakkında Kanun" ve 15/7/2018 tarihli ve 9 sayılı "Milletlerarası Andlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile düzenlenmiştir. Bu mevzuat hükümleri çerçevesinde yetkilendirilen kişiler tarafından akdedilen anlaşmalar, TBMM'nin gündemine sunulmaktadır. Her iki düzenlemenin de bazı hükümlerinin iptal edilmesine yönelik Anayasa Mahkemesine başvuru yapılmış olsa da Anayasa Mahkemesi düzenlemelerde anayasa aykırılık görmemiştir.²⁰

10/7/2018 tarihli ve 1 sayılı "Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin" 6/4/2024 ve 158 sayılı

¹⁹ Sezai Çağlayan ve Firdes Subaşı, "Uluslararası Antlaşmaların Onaylanmasını Uygun Bulan Kanunların İptali İstemleri Hakkında Türk Anayasa Mahkemesi'nin Tutumu," *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, no. 10 (2017): 189-217.

²⁰ Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, E.1963/311, K.1965/12, 04/03/1965; Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, E.2018/126, K.2020/32, 25/06/2020.

“Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin” 10. maddesi ile değişik 137. maddesine göre “andlaşma taslaklarının mevzuata uygunluğunu incelemek, görüş bildirmek, onay ve yürürlük sürecini takip etmek, Taraf olunan andlaşmalar konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu ile Cumhurbaşkanını düzenli olarak bilgilendirmek” görevi Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Andlaşmalar Genel Müdürlüğüne verilmiştir.

Bilindiği üzere yasama organlarını gündemlerini sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmek amacıyla, kendi üyelerinden müteşekkil komite ve komisyonlar kurmaktadır. Bu komite ve komisyonlar kendilerine havale edilen konularla ilgili bir rapor tanzim ederek karara bağlanması amacıyla yasama organının genel kuruluna sevk ederler. Türk parlamento hukuku açısından bu süreç komisyonlar aracılığıyla ilerletilmekte olup bu komisyonlardan birisi de Dışişleri Komisyonudur.²¹ TBMM’nin onayına sunulan uluslararası anlaşmalar TBMM Başkanı tarafından asli komisyon olarak Dışişleri Komisyonuna, tali komisyon olarak ise anlaşmanın konusuna göre ilgili komisyonu sevk edilmektedir. Örneğin güvenlik işbirliği anlaşması asli komisyon olarak dışişleri komisyonuna, tali komisyon olarak içişleri komisyonuna, orman alanında işbirliğine ilişkin anlaşma asli komisyon olarak dışişleri komisyonuna, tali komisyon olarak tarım, orman ve köyşleri komisyonuna sevk edilmektedir. Bu komisyonlarda konu görüşüldükten sonra komisyon üyelerinin görüş ve varsa değişiklikleri TBMM Genel Kurulunun bilgisine sunulmaktadır. TBMM Genel Kurulunda genel esaslara göre milletvekilleri ve siyasi partiler görüşlerini ifade edip oylandıktan sonra ilgili uluslararası anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu dair Kanun Resmî Gazete’de yayımlanmaktadır. Bu anlaşmalar genel itibarıyla üç maddeden oluşmaktadır. Birinci madde ilgili anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu, ikinci madde yürürlük, üçüncü madde de yürütme maddesidir. Uluslararası anlaşmanın bu şekilde Resmî Gazete’de yayımlanmasının ardından Cumhurbaşkanı tarafından ilgili anlaşmanın onaylandığına dair karar Resmi Gazete’de yayımlanmakta ve uluslararası anlaşmanın iç hukuk süreci tekemmül etmektedir.

Türkiye ve Filistin Arasında İmzalanan Anlaşmalar

Yukarıda ifade edildiği gibi muhtevalarına göre uluslararası anlaşmaların onaylanması süreci değişmektedir. Onaylanması kanunla uygun bulunması

²¹ İzzet Erol, “1982 Anayasası Döneminde Uluslararası Antlaşmaların TBMM’de Görüşülmesi ve Denetimi,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 2, no. 4, (2011): 291-352.

öngörülen uluslararası anlaşmaların daha temel konuları düzenlediği kabul edilebilir. Resmî Gazete verilerine göre Filistin ile otuz dört anlaşma imzalanmış olup, bunlardan on birinin onaylanması bir kanunla uygun bulunan anlaşmalardan olup, yirmi üçü ise Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan onaylanan anlaşmalardır. Doğası gereği bir kanunla onaylanması uygun bulunan anlaşmalar, sonrasında Cumhurbaşkanı kararı ile onaylandığından mükerrer olarak Resmî Gazete verilerinde yer almaktadır. Çalışma çerçevesinde bu tür anlaşmalar tek bir anlaşma olarak kabul edilmiştir.

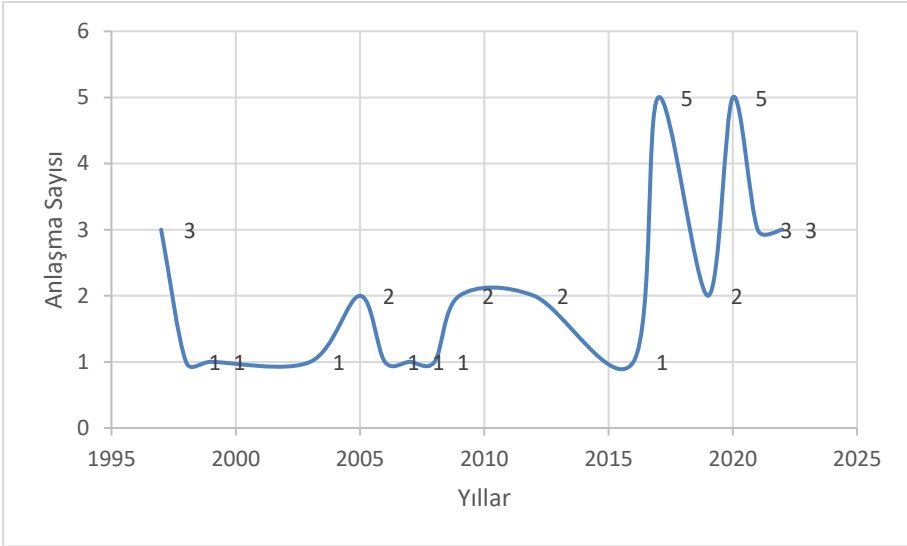
İmzalandığına dair resmi ve açık kaynaklarda birtakım veriler olmasına rağmen onaylanmayan veya Resmî Gazete’de yayımlanmayan anlaşmalar çalışma kapsamında incelenmemiştir. Onay sürecinde olan ve 25.10.2008 tarihinde imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Filistin Devleti Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması ve Eki Protokolü”, 05.09.2018 tarihinde imzalanan “Türkiye - Filistin Ekonomik İşbirliği Konseyi I. Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı ve Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları” bu çerçevede ifade edilebilir. 24.05.2022 tarihinde imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Filistin Devleti Hükümeti Arasında Ulusal Sürücü Belgelerinin Karşılıklı Tanınması ve Değişimine İlişkin Anlaşma” ve “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Filistin Devleti Hükümeti Arasında Kolluk Eğitimi İş Birliği Mutabakat Zaptı” da aynı şekilde TBMM gündeminde olup onay süreci devam etmektedir. Bununla beraber 1 Temmuz 1994 tarihinde “Türkiye - Filistin Konseyinin Kurulması Anlaşması” ve 8 Eylül 1998 tarihinde “Standardizasyon Alanında İşbirliği Anlaşması” imzalandığına dair resmi kaynaklarda veri olmasına rağmen bu anlaşma metinlerine Resmi Gazete’de rastlanmamış olması sebebiyle çalışma kapsamına dâhil edilememiştir.²²

Bir kanunla onaylaması uygun bulunan anlaşmalar içinde ön plana çıkan anlaşmalar Filistin’in kalkınmasını destekleme amacına matuf serbest ticaret, gümrük ve ekonomik iş birliğine ilişkin kurumsal yapının teşkilinin sağlanmasına yönelik olduğu görülmektedir. Bunun yanında tarım, ormancılık, eğitim, güvenlik ve sağlık alanlarında işbirliğinin geliştirilmesine yönelik olan anlaşmaların diğer başlıklar arasında yer aldığı görülmektedir. Bu anlaşmalar kronolojik olarak incelendiğinde, aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere tamamının Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarında imzalandığı görülmektedir.

²² Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. *Filistin Ülke Bülteni*, (2017), 5. Erişim Tarihi: 25.05.2024, <https://www.deik.org.tr/uploads/filistin-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf>.

Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan onaylanan anlaşmalarda Filistin'e yapılacak olan aynı ve nakdi hibeler, el-Halil bölgesinde oluşturulan uluslararası gözlemcilik görevi, serbest ticaret konularının ön plana çıktığı ifade edilebilir. Bunun yanında çevre, su, gençlik ve spor, sosyal politika, tarım, sivil savunma, kültür, eğitim, turizm ve sağlık alanlarında işbirliğinin geliştirilmesine yönelik olan anlaşmaların diğer başlıklar arasında yer aldığı görülmektedir. Bu anlaşmalar kronolojik olarak incelendiğinde, aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere beşinin 2000 yılından önce, geri kalanının ise Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarında imzalandığı görülmektedir.

Grafik 1: Yıllara Göre Türkiye ve Filistin Arasında İmzalanan Anlaşma Sayıları

Türkiye ile Filistin arasında imzalanan otuz dört anlaşmanın on yedisinin bakan düzeyinde, üçünün bakan yardımcısı düzeyinde imzalanmış olması konuya taraflarca atfedilen öneme ilişkin bilgi vermesi bağlamında oldukça önemlidir. Aşağıdaki tabloda Türkiye ile Filistin arasında imzalanan anlaşmalar konulara göre tasnif edilmiş olup, devam eden alt başlıklarda ilgili anlaşmalara yönelik genel çerçevenin izah edilmesi hedeflenmiştir.

Tablo-1: Türkiye ve Filistin Arasında İmzalanan Anlaşmaların Konularına Göre Dağılımı

Konu	Sayı
Hibe	6
Ekonomik Nitelikli	6
Güvenlik	6
Eğitim	2
Tematik Konular	14
Toplam	34

Hibe Anlaşmaları

Türkiye ve Filistin arasında imzalanan anlaşmalardan türlerinden en yaygın olanı hibe (bağışlama) anlaşmalarıdır. Sözlük anlamı itibarıyla hibe “Bir kimsenin, kuruluşun veya ülkenin aynı veya nakdi varlıklarını kendi iradesi ile bir başka kişi, kurum veya tüzel kişiliklere karşılıksız olarak devretmesi” olarak tanımlanabilir.²³ Tanımından hareketle hibe kavramı her ne kadar hibe edilene yönelik malvarlığında bir artışa sebep olsa da hibe sözleşmelerinin en önemli unsurlarından biri hibe edilen tarafın, hibenin kabulüne yönelik iradesidir.²⁴ Türkiye ile Filistin arasında 2003-2020 tarihleri arasında imzalanan altı ayrı hibe anlaşmasının ikisi sağlık malzemelerine yönelik aynı yardıma ilişkin iken diğer üç hibe anlaşması 3.000.000 USD, 5.000.000 USD, 10.000.000 USD tutarında nakdi yardıma yöneliktir.

2017 yılında inşasına başlanıp 2019 yılında donanımı tamamlanan, Gazze'deki tek onkoloji hastanesi olan²⁵, 180 yataklı ve 34.800 metrekare kapalı alana sahip hastanenin inşası için yaklaşık 66.000.000 USD, donanımı için yaklaşık 9.500.000 USD,²⁶ üç yıllık işletmesi için 42.000.000 USD tutarının

²³ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 25.03.2024. <https://sozluk.gov.tr/>

²⁴ Ferih Tongsir, “Bağışlama,” *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18, no. 3-4 (Ağustos 2011): 907.

²⁵ “Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,” Türkiye- Filistin Siyasi İlişkileri, Erişim Tarihi: 15.03.2024. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-filistin-siyasi-iliskileri.tr.mfa#:~:text=T%C3%BCrkiye%2C%20Filistin%20halk%C4%B1yla%20y%C3%BCzy%C4%B1llar%20%C3%B6ncesine,tan%C4%B1yan%20%C3%BClkeler%20aras%C4%B1nda%20yer%20alm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r,>

²⁶ TBMM, 27. Yasama Dönemi, 3. Yasama Yılı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım'ın Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Filistin Devleti Hükümeti Arasında Filistin-Türkiye Dostluk Hastanesi'nin Gazze'de Ortak İşletilmesi ve Devri ile Filistin Vatandaşlarının Tıpta Uzmanlık Eğitimini Türkiye'de Almasına Dair Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1456) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (2019): 6.

Türkiye tarafından karşılanmasına mesnet teşkil eden²⁷ Filistin - Türkiye Dostluk Hastanesinin yapımına ilişkin anlaşma da bir hibe anlaşması olarak ifade edilebilir. Bunun yanında aynı anlaşmayla Filistin tıp doktorlarına Türkiye’de uzmanlık eğitimi verilmesinin düzenlenmiştir.

Ekonomik Nitelikli Anlaşmaları

Filistin’in en büyük ticaret ortakları içerisindeki üç ülkeden birisinin Türkiye olması²⁸ ekonomik nitelikli anlaşmaların hem sebebi hem de sonucu olarak görülebilir. Türkiye ile Filistin arasında imzalanan ekonomik nitelikli anlaşmalar iki başlık altında sınıflandırılabilir. Birincisi serbest ticaret anlaşmaları, diğeri ise genel ekonomik nitelikli anlaşmalardır.

Serbest ticaret anlaşmaları, ticaretin önündeki engellerin kaldırılarak taraf ülkeler arasındaki ticaret seviyesinin yükseltilmesi ve ticaretin kolaylaştırılması amacıyla yapılmaktadır.²⁹ Türkiye ile Avrupa Birliği arasından tesis edilen Gümrük Birliği doğrultusunda, Türkiye’nin bazı ülkelerle serbest ticaret anlaşması imzalama yönünde yükümlülüğü doğmuştur.³⁰ Bu çerçevede 2024 yılı itibarıyla Türkiye ile 23 ülke/topluluk arasında yürürlükte bulunan serbest ticaret anlaşması söz konusu olup, bunlardan bir tanesi Filistin’dir.³¹ Avrupa Birliği ile Filistin arasında 1997 yılında yürürlüğe giren Geçici Ortaklık Anlaşmasının ardından, Filistin ile serbest ticaret anlaşması imzalamasına yönelik müzakerelere 1999 yılında başlanmış, Ortadoğu’da yaşanan gelişmeler nedeni ile, 2004 yılına kadar bir gelişme olmamıştır.³²

Türkiye ile Filistin arasında dört adet serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır. Bu dört ticaret anlaşmasından üçü ilk anlaşmada değişiklik

²⁷ Helin Sarı Ertem, “Filistin’in Sosyo-Ekonomik Sıkıntılarının Giderilmesinde Türkiye’nin İmkân ve Sınırları,” *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 6, no. 1 (Haziran 2019): 152.

²⁸ Hakan Çalışır, “Filistin Çıkamazında Çözüm Arayışları: Almanya-Türkiye Arabuluculuğu,” *Ortadoğu Etütleri* 12, no.1 (Haziran 2020): 62; Ongan Bahadır, *Türkiye-Filistin Ekonomik İlişkiler Raporu* (Şubat 2019): 4.

²⁹ Kezban Ayran Cihan ve Ali Rıza Sandalcılar, “Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türk Dış Ticaretine Etkileri,” *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, no. 33 (Ekim 2021): 38.

³⁰ Adem Doğan, Ahmet Uzun, “Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye’nin Dış Ticaretine Etkileri,” *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 15, no. 1 (Nisan 2014): 326.

³¹ “Yürürlükte Bulunan STA’lar”, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Erişim Tarihi: 15.03.2024. [https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar#:~:text=%C3%9Cikemizin%20hali%20haz%C4%B1rda%20%20%C3%BCIke,BAE\)%%20STA'lar%C4%B1%20y%C3%BCr%C3%BCrl%C3%BCkteredir](https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar#:~:text=%C3%9Cikemizin%20hali%20haz%C4%B1rda%20%20%C3%BCIke,BAE)%%20STA'lar%C4%B1%20y%C3%BCr%C3%BCrl%C3%BCkteredir).

³² TBMM, 22. Yasama Dönemi, 43 Yasama Yılı, Türkiye Cumhuriyeti ile Filistin Yönetimi Adına Filistin Kurtuluş Örgütü Arasındaki Geçici Serbest Ticaret Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/890) (2004): 1

öngören tali anlaşmalar olarak ifade edilebilir. Bu çerçevede esasen tek bir serbest ticaret anlaşmasından bahsedilebilir.

20.07.2004 tarihinde İstanbul'da taraf ülkelerin ilgili bakanları tarafından imzalanan, 10.02.2005 tarih ve 5301 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti ile Filistin Yönetimi Adına Filistin Kurtuluş Örgütü Arasındaki Geçici Serbest Ticaret Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" ile onaylanması uygun bulunan anlaşma 18.04.2005 tarih ve 2005/8656 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı ile onaylanmıştır. Mezkûr anlaşmayla sanayi ürünleri ithalatında taraflar arasındaki gümrük vergileri ve eş etkili vergiler tamamen kaldırılmış, taraflar arasındaki ekonomik iş birliğinin artırılması ve güçlendirilmesi, mal ticaretindeki kısıtlamaların kaldırılması, uygun rekabet koşullarının yaratılması, karşılıklı yatırımların teşvik edilmesi, tarafların üçüncü ülke piyasalarındaki ticaret ve işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.³³ Filistin'in özel durumu dikkate alınarak anlaşmada teknik destek hükümlerine yer verilmekle birlikte tecrübe paylaşımının hedeflendiği de görülmektedir.

İlk tadil anlaşması, ana anlaşmayla kurulan ve tarafların temsil edildiği Ortak Komite'nin kararların doğrultusunda ana anlaşmanın ek protokollerinden birini değiştirmeye yöneliktir. Takip eden tadil anlaşmasıyla, Filistin'in ülkemize temel ihrac malzemesi olan hurmaya yönelik ihrac kotasının 1.000 tona çıkartılarak Filistin ekonomisinin desteklenmesi hedeflenmiştir. Takip eden son tadil anlaşması aynı amaca matuf olarak hurmaya yönelik ihrac kotasını 3.000 tona çıkarttığı ve ilk tadil anlaşmasıyla benzer şekilde Ortak Komite kararı doğrultusunda ana anlaşmanın ek protokollerinden birini değiştirmeye yönelik olduğu görülmektedir.

Türkiye ve Filistin arasında imzalanan serbest ticaret anlaşmasının ardından yapılan analizlerde Türkiye'nin Filistin'e yönelik ihracatının oransal olarak arttığı görülmektedir. Türkiye'nin serbest ticaret anlaşması imzaladığı ülkelere yaptığı ihracatı inceleyen çalışmalarda Türkiye'nin Filistin'e ihracatı söz konusu ülkeler arasında, 2002- 2012 yılları arasında oransal olarak en çok artan,³⁴ 2000 - 2011 yılları arasında oransal olarak en çok artan dördüncü³⁵ ülke olduğu görülmektedir. Diğer taraftan 2016 ve 2017 yılları bağlamında

³³ TBMM, 22. Yasama Dönemi, 43 Yasama Yılı, Türkiye Cumhuriyeti ile Filistin Yönetimi Adına Filistin Kurtuluş Örgütü Arasındaki Geçici Serbest Ticaret Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/890) (2004): 2.

³⁴ O. Murat Koçtürk ve Aslıhan Kocaefe. "Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türk Dış Ticareti Üzerine Etkileri," *Tarım Ekonomisi Dergisi* 20, no.1 ve 2 (Haziran 2014): 71.

³⁵ T. Mesut Eren, "Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmalarının Dış Ticaretine Etkileri ve Sorunlar," *Maliye ve Finans Yazıları* 1, no. 98 (Ocak 2013): 37.

Türkiye'nin ihracatının, karşılıklı ticaret hacminin %89,2'ini oluşturması da bu çerçevede değerlendirilebilir.³⁶

Serbest ticaret anlaşmaları dışında genel ekonomik nitelikli iki adet anlaşmanın imzalandığı görülmektedir. Bunlardan birincisi her iki ülkenin ekonomik konulardan sorumlu bakanlarının bir araya gelmesine yönelik bir kurumsal yapı oluşturmaya matuf Ekonomik İşbirliği Konseyi kurulmasına yönelik anlaşmadır. Diğeri ise 2005 yılında İsrail'in Gazze'den çekilmesinin ardından, Filistin'de istihdamı arttırmak ve ekonomiyi canlandırılmak amacıyla Erez geçiş kapısının yanında kurulması planlanan Filistin Serbest Sanayi Bölgesi ile ilgili Türkiye'nin rolüne ilişkindir.

Güvenlik Konularında Yapılan İşbirliği Anlaşmaları

Güvenlik konularında işbirliği anlaşmaları daha çok ilişki düzeyi yüksek ülkeler arasında akdedilmektedir. Türkiye'nin sınırlı sayıda ülkeyle imzaladığı güvenlik işbirliği anlaşmasını imzaladığı ülkelerden birisi de Filistin'dir. Askeri ve güvenlik konularının genel çerçevesinin düzenlediği bu anlaşma Filistin'in iç güvenlik kapasitesinin güçlendirilmesi anlamında da önemli bir katkı içermektedir. Bu anlaşma içeriğinden ziyade başlığı itibarıyla Türkiye'nin Filistin meselesine ilişkin aktif konumlanması bağlamında oldukça önemli bir merhale teşkil etmektedir.³⁷

Güvenlik başlığı altında incelenebilecek diğer iki anlaşmadan biri gümrük konularında olup, daha çok gümrük kaçakçılığını ve diğer gümrük suçlarını önlemeye yönelik tedbirlere ilişkindir. Diğer anlaşma ise karapara aklama ve terörizmin finansmanı konularında işbirliğine ilişkindir.

Güvenlik başlığı altında incelenebilecek diğer üç anlaşma ise uluslararası gözlemcilik görevine ilişkin anlaşmalardır. Müslümanlar açısından Mekke'deki Mescid-i Haram ile Medine'deki Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksa'dan sonra en kutsal camilerden biri olarak kabul edilen ve Batı Şeria'nın güneyindeki el-Halil kentinde bulunan Harem-i İbrahim, altında yer alan ve bazı peygamberlerin mezarlarının bulunduğu inanılan mağara sebebiyle Yahudiler tarafından da "Ata Babalar" olarak anılmakta ve kutsal kabul edilmektedir.³⁸ 25 Şubat 1994 tarihinde sabah namazı esnasında Baruch

³⁶ Meltem Keskin Köylü. "Dinî, Târihî ve Edebî Açıdan Kudüs," Türkiye Filistin ve Türkiye İsrail Ticari İlişkileri içinde, editörler İbrahim Çelik, Mehmet Dursun Erdem, Özcan Güngör, Necip Fazıl Kurt (İstanbul: DBY Yayınları, 2018), 581.

³⁷ Çağlar Özer, "Uluslararası Politika Açısından Filistin Sorunu," *Küllîye*, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı (Ekim 2023): 592.

³⁸ "Olayın şahidi 27 yıl önce gerçekleşen Harem-i İbrahim katliamını anlattı," Anadolu Ajansı, Erişim Tarihi: 25.05.2024, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-olayin-sahidi-27-yil-once-gerceklesen-harem-i-ibrahim-katliamini-anlatti/2156459>.

Goldstein isimli Yahudi tarafından Harem-i İbrahim'e silahlı saldırı gerçekleşmiş ve yirmi dokuz Filistinli hayatını kaybetmiştir.³⁹

Mevcut gerginliği daha da arttıran bu olayın ardından Filistin Kurtuluş Örgütü ve İsrail 15 Ocak 1997 tarihinde El-Halil Protokolünü imzalamışlardır.⁴⁰ Bu protokolde Uluslararası Geçici Mevcudiyet Gücü Protokolü kurulması ve Türkiye'nin de bu organizasyonda gözlemci olarak görev alması esas kabul edilmiştir. 1997 yılında konuya ilişkin üç uluslararası anlaşma Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır.

Eğitim Konularında Yapılan İşbirliği Anlaşmaları

Türkiye ile Filistin arasında 1998 ve 2016 yıllarında iki ayrı eğitim işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Türkiye'de yükseköğrenimine devam eden Filistin uyruklu öğrencilerin hukuki durumuna mesnet teşkil eden metinler bu anlaşmalardır. Bu anlaşmaların pratik yansımaları aşağıdaki başlıkta ayrıca incelenmiştir. Ayrıca sağlık ve güvenlik işbirliği anlaşmalarında eğitim işbirliğine ilişkin hükümlere yer verilmiş olsa da anlaşmaların genel çerçevesi ve amacı farklı olduğunda bu başlık altında değil de ilgili başlık altında incelenmiştir.

Tematik Konularda Yapılan İşbirliği Anlaşmaları

Türkiye ile Filistin arasında imzalanan anlaşmaların önemli bir çoğunluğu somut ve net bir çerçeve belirlenmeden, mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde tematik konularda imzalanan anlaşmalardan oluşmaktadır. Bu anlaşmaların konuları turizm (iki), tarım (iki), orman, çevre, sağlık, su, gençlik ve spor, sosyal politika, sivil savunma, enerji, kültür başlıklarını ihtiva etmektedir. Bu anlaşmalar ilgili başlıklarda alt düzeyde işbirliklerinin arttırılmasına matuf olsa da, Filistin'in bir uluslararası hukuk aktörü olarak tanınmasına yönelik katkıyla birlikte, Türkiye'nin Filistin'e yönelik siyasi desteğini teyit eder nitelik de arz etmesi bakımından önemli ve değerlidir.

Ülkeler diplomatik faaliyetlerine devam etmek amacıyla kabul eden ülkede kançılara ve rezidans binalarının inşa edileceği arsalarla ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaç serbest piyasa şartları çerçevesinde mülkiyet edinimi yoluyla olabileceği gibi, taraf ülkeler arasında arsa takasına ilişkin protokoller marifetiyle de olabilmektedir. Bu takas anlaşmalarında genellikle

³⁹ Abdulvehap Ballı ve Ali Fuat Gökçe, "Yahudi Göçleri ve Yahudi Kimliğinin Oluşumu," *İletişim ve Diplomasi*, no. 5 (2021): 65.

⁴⁰ Özge Özkoç, "Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin- İsrail Sorunu," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 64, no. 3 (Mart 2009): 185; Yeşim Demir, "1960'tan Günümüze Arap-İsrail Çatışması Ekseninde Türk Dış Politikası," *TESAM Akademi Dergisi* 8, no. 1 (Şubat 2021): 183.

taraf ülkeler muadil arsaları diplomatik temsilciliklerin inşası amacıyla karşılıklı ve bedelsiz olarak devretmekte ya da ciddi bir değer farkı var ise değer farkı muhatabına ödenmektedir. Filistin ile büyükelçilik ve rezidans binalarının inşa edilmesi için yapılan arsa takasına ilişkin anlaşmada; Türkiye Filistin'e Ankara Diplomatik Site'de 4.250.000 USD değerinde bir arsayı bedelsiz olarak devretmişken, Gazze ve Ramallah'ta inşa edilecek konsolosluk binalarının mülkiyetinin bedeli karşılığında Türkiye'ye devredilmesi öngörülmüştür.

Türkiye ile Filistin Arasındaki Anlaşmaların TBMM Süreçlerinin Analizi

Türkiye ile Filistin arasında imzalanan ve taraflar arasındaki ahdi zeminin güçlendirilmesine yönelik⁴¹ anlaşmaların TBMM süreçleri üç çerçevede değerlendirilebilir. Birinci olarak TBMM Dışişleri Komisyonu görüşmeleri, ikinci TBMM Genel Kurul görüşmeleri, üçüncüsü de TBMM Genel Kurul açık oylama sonuçlarıdır.

TBMM Dışişleri Komisyonu görüşmeleri esnasında on bir kanun teklifinden sadece üçünde muhalefet partisi temsilcilerinin görüş beyan ettikleri, diğer sekiz kanun teklifinde olumlu ya da olumsuz bir görüş ifade etmedikleri görülmektedir. Muhalefet partileri bir kanun teklifinde sadece usule ilişkin, bir kanun teklifinde sadece esasa ilişkin, bir kanun teklifinde de hem usule hem de esasa ilişkin muhalif görüşlerini şerh etmişlerdir. Usule ilişkin itirazlar anlaşmayı imzalayan görevlilerin açık kimliğinin belli olmaması ve Cumhurbaşkanı'na anlaşmada değişiklik yapma yetkisi verilmesine ilişkindir. Esasa ilişkin itirazlar ise Filistin'in de dahil olduğu ve yedi ülkenin bir araya gelerek oluşturduğu Doğu Akdeniz Gaz Forumu'ndan Türkiye'nin dışlandığı ve Türkiye'nin yalnızlaştığına ilişkindir. Bu itiraza cevaben Dışişleri Bakanlığı yetkilisinin "Filistin'in bugün içinde bulunduğu durum sebebiyle bu baskılara rahatlıkla göğüs gerebilecek bir ülke olmadığı, bu nedenle Türkiye'nin dahil edilmediği oluşumlarda Filistin'e karşı anlayışla yaklaşıldığı"⁴² hususunun altını çizdiği görülmektedir. Diğer bir esasa ilişkin

⁴¹ TBMM, 27. Yasama Dönemi, 6. Yasama Yılı, Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Filistin Devleti Hükümeti Arasında Kolluk Eğitimi İş Birliği Mutabakat Zaptının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/4737) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (2022): 7.

⁴² TBMM, 27. Yasama Dönemi, 4. Yasama Yılı, Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Türkiye Cumhuriyeti ile Filistin Ulusal Yönetimi Adına Filistin Kurtuluş Örgütü Arasında Geçici Serbest Ticaret Anlaşması ile Kurulan Ortak Komite'nin; Temel Tarım Ürünleri ve İşlenmiş Tarım Ürünleri ile Balıkçılık Ürünlerinde Taviz Değişimine Dair Protokol I'e Ait Tablo I'in Tadili Hakkında 1/2020 Sayılı Kararı ile Geçici Serbest Ticaret Anlaşması'nın "Menşeli Ürünler" Kavramının Tanımı ve İdari İş Birliği Yöntemlerine İlişkin Protokol II'sinin Tadili Hakkında 2/2020 Sayılı Kararının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna ve Anlaşmanın Protokoller ve

itirazda Gazze’de kurulacak olan Filistin - Türkiye Dostluk hastanesinde görev alacak Türk vatandaşlarının yaşamaları muhtemel sorunlarla ilgili olarak Hamas’ın mı yoksa Filistin Yönetiminin mi muhatap alınacağına ilişkin hususların anlaşmada açıklanmamış olmasıdır. Özetle TBMM Dışişleri Komisyonu görüşmeleri esnasında muhalefet partilerin itirazlarının sınırlı ve ağırlıklı olarak usule ilişkin oldukları, esasa ilişkin itirazların ise anlaşmanın tamamına yönelik olmayan ve daha çok somut konulara odaklı itirazlar olduğu ifade edilebilir.

TBMM Genel Kurulunda anlaşmaların görüşülmesi esnasında on bir kanun teklifinden altısında hiçbir tartışma ve görüşme olmadan sadece oylama yapıldığı görülmektedir. Diğer beş kanun teklifinin görüşülmesi esnasında ağırlıklı olarak anlaşmayla ve hatta Filistin meselesi ile ilgili konulardan ziyade güncel siyasi konuların işlendiği görülmektedir. Sınırlı birtakım konuşmalarda Filistin meselesinin haklı bir dava olduğu bununla beraber Doğu Türkistan meselesinin de göz ardı edilmemesi gerektiği, Filistin meselesinin İsrail’den bağımsız değerlendirilemeyeceği ve Filistin davasına destek olmak için ilk önce İsrail’e karşı durmak gerektiği gibi görüşlerin ifade edildiği görülmektedir. Özetle TBMM Genel Kurulu görüşmeleri esnasında muhalefet partilerin itirazlarının Filistin meselesi odaklı veya derinlikli olmadığı, yüzeysel ve güncel siyasi konularla bağlantılı bir şekilde ele alındığı ifade edilebilir.

TBMM İctüzüğüne göre milletvekilleri oylarını üç şekilde kullanmaktadır. Bunlar; milletvekillerin ellini kaldırmaları veya ayağa kalkmaları şeklindeki işaretle oylama, kabin içerisinde gizli bir şekilde kullanılan ve üzerinde işaret olmayan pusularla kullanılan gizli oylama, milletvekillerinin hangi yönde oy kullandıklarının belli olduğu açık oylama ile yapılabilir. TBMM İctüzüğünün 142. maddesine göre uluslararası anlaşmaların onaylanması açık oylama usulü ile sağlanmaktadır. Türkiye ile Filistin arasında imzalanan ve kanunla onaylanması uygun bulunan on bir anlaşmanın neredeyse oybirliği denilebilecek bir oranla kabul edilmiş olması siyasi partilerin yukarıda ifade edilen kısmi görüş ayrılıklarına rağmen Filistin politikası ile ilgili asgari bir müşterekte buluştuklarını göstermektedir.

Eklerine İlişkin Değişikliklerin Cumhurbaşkanınca Doğrudan Onaylanmasına Dair Yetki Verilmesi Hakkında Kanun Teklifi (2/3003) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (2020): 9. Çalışmanın genelinde ifade edildiği üzere Türkiye, Filistin konusunda hassas ve duyarlı bir mevzide yer almaktadır. Yukarıda zikredilen Dışişleri görüşüne rağmen, Filistin’in Türkiye’nin karşısında konumlanan devlet ve topluluklarla hareket etmesi veya Türkiye ile hareket etmesi beklenen noktalarda bunun gerçekleşmemesi durumunda, kamuoyu desteği konusunda bir kırılma olduğu ve/veya olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Tablo 2: Türkiye ve Filistin Arasında İmzalanan Anlaşmaların TBMM Genel Kurul Açık Oylama Sonuçları

Kanun No	Toplam Oy	Red	Çekimser
7307	322	0	1
7264	294	0	11
7228	276	1	0
7024	197	1	1
6980	214	1	1
6817	214	1	1
6679	256	0	0
6329	210	0	0
6330	199	0	0
5888	223	1	1
5301	261	0	0
Toplam	2666	5	16

Türkiye ile Filistin Arasındaki Eğitim İşbirliğinin Nicel Analizi

Nicel analizin somut veriler üzerinden daha sağlıklı bir değerlendirme yapmaya imkân sağladığı ifade edilebilir. Türkiye- Filistin ilişkilerinin, taraflarca akdedilen uluslararası anlaşmalar üzerinden ele alındığı çalışmada, işbirliği konularının uygulamaya nasıl yansıdığının tespit edilmesi açısından nicel bir analiz yapılmasının çalışmanın bilimsel temelini daha da güçlendireceğı değerlendirilmiştir. İşbirliği başlıkları üzerinden nicel bir analiz yapılabilmesi için ilgili başlıkların hem niteliğı itibarıyla hem de veri temini açısından nicel analize müsait olması gerekmektedir. Bu bağlamda ticaret ve eğitim başlıkları ön plana çıkmaktadır.

Yukarıda ifade edildiğı gibi Türkiye ile Filistin arasında imzalanan anlaşmalar içinde serbest ticaret anlaşmaları önemli bir yer tutmaktadır. Buna rağmen Filistin'e yapılan ihracat veya Filistin'den yapılan ithalat üzerindeki İsrail'in gümrüklendirme uygulaması sebebiyle, ithalat ve ihracat rakamları tam olarak bilinememektedir. Bu sebeple taraflar arasındaki ticaret hacmi üzerinden derinlemesine nicel bir analiz yapılması tercih edilmemiştir. Eğitim başlığı ise konusu itibarıyla nicel analize uygun olmakla birlikte konuya ilişkin verilere resmi ve güvenilir kaynaklardan ulaşmak mümkündür. Zira eğitim işbirliğinin temeli Filistinli öğrencilerin Türkiye'de yükseköğrenime devam etmeleri olup, bu durum sayısal olarak tanımlanabilecek niteliktedir. Diğer taraftan bu veriler Yükseköğretim Kurulunun Yükseköğretim Bilgi

Yönetim Sistemi üzerinden yıllara yaygın ve diğer ülkelerle karşılaştırmaya müsait olacak şekilde erişilebilir niteliktedir.

Yukarıda ifade edildiği gibi Türkiye ile Filistin arasında iki adet eğitim işbirliği anlaşması imzalanmıştır. İmzalanan bu anlaşmaların uygulamadaki en önemli yansıması Türkiye'deki üniversitelerde yükseköğrenimine devam eden öğrenciler olarak ifade edilebilir. Çalışmada bu işbirliğinin polis yükseköğretimi ve genel yükseköğretim bağlamında iki başlık altında incelenebilir.

25.04.2001 tarih ve 4562 sayılı Polis Yükseköğretim Kanununa göre Polis Akademisi, emniyet teşkilatının insan kaynağını yetiştirmekle görevli, bünyesinde meslek yüksekokulu, fakülte ve enstitü bulunduran bilimsel özerkliği haiz yükseköğretim kurumudur. Mezkûr Kanun ikili anlaşmalar çerçevesinde yabancı uyruklu öğrencilerin Polis Akademisinde öğrenimlerine devam ederek mezuniyetleri hitamı ülkelerinin emniyet teşkilatında orta ve üst kademe yönetici olmalarına cevaz vermektedir.

Her ne kadar 2018 tarihli güvenlik işbirliği anlaşması sarahaten ve 2016 tarihli eğitim işbirliği anlaşmaları zımnen polis yükseköğretiminde işbirliğine dair hükümler ihtiva etse de polis yükseköğretiminde işbirliği 1998 tarihli eğitim işbirliği anlaşması ile başlamıştır. Bu tarihten itibaren Polis Akademisinde yaklaşık yirmi dost ve kardeş ülke uyruklu öğrencilere eğitim verilmekte olup, bu ülkelerden birisi de Filistin'dir.⁴³

1998 tarihli anlaşmanın ardından Filistin Devleti tarafından 1999 yılında 20, 2000 - 2002 yılları arasında her yıl 10, 2002 - 2003 yıllarında her yıl 5, 2004 - 2007 yılları arasında her yıl 10, 2007 - 2010 yılları arasında her yıl 5 öğrenci olmak üzere toplam da 105 öğrenci Polis Akademisine gönderilmiştir.⁴⁴ 2012 yılında Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören 17 farklı ülkeden 310 yabancı uyruklu öğrenci arasından en kalabalık grup 44 öğrenciyle (%15) Filistin uyruklu öğrencilerin olduğu görülmektedir.⁴⁵ Polis Akademisinde eğitime devam eden yabancı uyruklu öğrencilerin içerisinde Filistin uyruklu öğrencilerin sayısal ve oransal durumu bu alandaki işbirliğinin düzeyini ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu sayının

⁴³ Muammer Güler, "Ankara Milletvekili Özcan Yeniçeri'nin 7/22468 ve 7/22469 esas numaralı yazılı soru önergelerine cevabı", 2013.

⁴⁴ Amjad Abuzaiter, "Filistin-Türk Polisi İşbirliği Ve Filistin Polisinin Yeniden Yapılandırılmasına Etikisi" (Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, 2011), 87.

⁴⁵ Halil İbrahim Okatan, "Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesinde Okuyan Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Türkçe Öğrenme Sorunları," *Polis Bilimleri Dergisi* 14, no. 4 (2012): 88.

kursiyerler ile birlikte 1.000'in üzerine⁴⁶ çıktığı gerçeği Filistin güvenliğine Türkiye'nin katkısına yönelik önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Genel olarak yükseköğretim sistemi içerisindeki Filistin uyruklu öğrencilerin sayısal ve oransal durumu Türkiye ile Filistin arasındaki işbirliği düzeyi hakkında nicel bir veri sağlaması açısından oldukça önemlidir. Konuyla ilgili veriler Yükseköğretim Kurulunun Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi üzerinden temin edilmiştir.⁴⁷ Bu çerçevede Türk yükseköğretim sistemi içerisinde Filistinli öğrencilerin sayısının ve yabancı uyruklu öğrenciler içerisindeki oranının artma eğiliminde olduğu aşağıdaki tablodan görülmektedir.

Tablo 3: Türk Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenime Devam Eden Filistin Uyruklu Öğrencilerin Sayı ve Oranı

Akademik Yıl	Yabancı Uyruklu Öğrenci	Filistinli Öğrenci	Oran
2022-2023	243336	5705	2,344
2021-2022	207054	4983	2,407
2020-2021	176470	3935	2,23
2019-2020	147765	3145	2,128
2018-2019	127412	2483	1,949
2017-2018	104329	1825	1,749
2016-2017	92905	1472	1,584
2015-2016	78028	1238	1,587
2014-2015	66460	976	1,469
2013-2014	46384	675	1,455

Bununla birlikte Filistinli öğrenci sayısını değerlendirirken tarihsel bir gerçekliği de göz önünde bulundurmakta fayda vardır. Filistinliler, coğrafi olarak, İsrail'de (İsrail vatandaşı Araplar ve Ürdün pasaportu taşıyan Kudüslü Araplar), Batı Şeria'da, Gazze'de, kamplarda ve diasporada

⁴⁶ TBMM, 27. Yasama Dönemi, 6. Yasama Yılı, Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Filistin Devleti Hükümeti Arasında Kolluk Eğitimi İş Birliği Mutabakat Zaptının Onaylanmasıyla Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/4737) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (2022): 8

⁴⁷ Çalışmada, Suriye'nin güncel nüfusunu tespit etme olmadığından Suriye Arap Cumhuriyeti uyruklu öğrenciler kapsama dâhil edilmemiştir.

yaşayanlar olmak üzere beş ayrı başlık altında incelenebilir.⁴⁸ Bilindiği üzere 1948 yılında İsrail devletinin bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, vatanlarından ayrılmayan, daha sonra “48 Arapları” olarak adlandırılan ve İsrail vatandaşı olan Filistinliler hali hazırda İsrail devleti nüfusunun yaklaşık %20’sini oluşturmaktadır.⁴⁹ Bu çerçevede yükseköğretim istatistikleri arasında İsrail uyruklu görülmelerine rağmen Filistinli olan öğrencilerin varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Çalışmada Filistin uyruklu öğrencilere ilişkin veriler esas alınmakla birlikte, Filistinli öğrenci sayısı ve oranının daha yüksek olduğu ifade edilmelidir. İsrail vatandaşı Filistinli öğrencilerin İsrail üniversitelerinden reddedilme oranlarının yüksek olması, kamusal istihdamın kendileri açısından oldukça sınırlı olması, iç göçmen benzeri ayrımcı işlemlere maruz kalmaları sebebiyle yükseköğrenimlerini üçüncü ülkelerde devam etme eğiliminde oldukları ifade edilmektedir.⁵⁰ Yükseköğretim çağında olan İsrail uyruklu Filistinliler arasından yurtdışında öğrenim görme oranının her geçen gün artması ve hali hazırda bu oranın %33 olması dikkat çekicidir.⁵¹ Tıp, eczacılık, bilgisayar bilimleri ve mühendislik gibi prestijli bölümlerde Türk üniversitelerinde öğrenciliğe yönelik ayrımcı bir tutumun olmaması sebebiyle İsrail uyruklu Filistinli öğrencilerin Türkiye’ye yönelik ilgisinin arttığı ifade edilmektedir.⁵²

Sadece öğrenci sayısı üzerinden bir değerlendirme yapmanın Filistinli öğrencilerin Türk yükseköğretim sistemi içerisindeki yerini algılamak bağlamında yeterli olmayacağından hareketle, Türk yükseköğretim sisteminde eğitime devam eden öğrenci sayılarının ülkelerin nüfuslarına oranlamanın daha sağlıklı sonuç vereceği değerlendirilmektedir. Zira 1,5 milyar nüfuslu Çin ile 5 milyon nüfuslu Filistin’i aynı çerçevede

⁴⁸ Muhammed Mustafa Kulu, “Unutulmaması Gereken Filistin Yerleşimleri: Mülteci Kampları,” *Filistin Araştırmaları Dergisi*, no. 7 (Haziran 2020): 109.

⁴⁹ Hümeysra Kanbur, *İsrail’in Filistinli Vatandaşlarına Yönelik Ayrımcı Yasaları*. İNSAMER Rapor 159. 2022: 2; Eyal Bar-Haim, “Stagnation and De-segregation: The Expansion of Palestinian Arabs Education in Israel”. *High Educ Policy* (2024); Ayrıntılı bilgi için bkz. Tuğçe Ersoy Ceylan, *İsrailde Çatışan Kimlikler- Filistinliler ve Yahudiler* (İstanbul: Küre Yayınları, 2020).

⁵⁰ Khalid Arar ve Kussai Haj-Yehia, “Higher Education Abroad Palestinian Students From Israel Studying In Jordanian Universities,” *Journal of Applied Research in Higher Education* 5, no. 1, (2013): 96-97.

⁵¹ Khalid Arar ve Kussai Haj-Yehia, “Higher Education Abroad: Trends among the Indigenous Palestinian Arab Minority in Israel.” In *Handbook of Research on Study Abroad Programs and Outbound Mobility*, ed. Donna M. Velliaris and Deb Coleman-George (Hershey, PA: IGI Global, 2016): 66.

⁵² Khalid Arar ve Kussai Haj-Yehia, “Higher Education Abroad: Trends among the Indigenous Palestinian Arab Minority in Israel,” 74. Khalid Arar ve Kussai Haj-Yehia. “The Global Mobility of Palestinian Arab Students: Current Trends and Flows,” *Higher Education Governance and Policy* 3, no. 2, (2022): 92.

değerlendirmek sağlıklı bir mukayese yapma imkânı sağlamayabilecektir. 2017 yılında Türkiye’de yükseköğretime devam eden ve en fazla öğrencisi olan ilk on üç ülke nüfusu ve öğrenci sayısı oranlandığında, aşağıdaki tablodan görüleceği üzere Filistin’in Türki Cumhuriyetlerin ardından en fazla öğrenci oranına sahip olan ülke olduğu açıkça görülmektedir.⁵³

Tablo 4: Türk Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenime Devam Eden Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Nüfuslarına Oranı

	Ülke	Nüfus	Öğrenci	Oran
1	Türkmenistan	6117933	10418	0,1703
2	Azerbaycan	10233344	14878	0,1454
3	Kırgızistan	6628347	2032	0,0307
4	Filistin	5222756	1472	0,0282
5	Libya	6958538	1943	0,0279
6	Yunanistan	10370747	2285	0,022
7	Afganistan	39835428	5251	0,0132
8	Irak	41179351	5012	0,0122
9	Kazakistan	18994958	2015	0,0106
10	Somali	16359500	1735	0,0106
11	İran	85028760	6099	0,0072
12	Pakistan	225199929	1606	0,0007
13	Çin	1444216102	1496	0,0001

Yükseköğretim Kurulunun hedef odaklı uluslararasılaşma perspektifi doğrultusunda, öğrencilerin burs süresinin iki katı kadar kendi ülkelerinde mecburi hizmet zorunluğu getiren “YÖK Uluslararası Öğrenci Bursu” imkânından, 2019-2020 akademik yılında 13 farklı ülkeden 239 öğrenci yararlanmış olup, bu öğrencilerden 42’si (%17) Filistin uyruklu olup, en fazla bursiyeri olan ikinci ülkenin Filistin olduğu ifade edilmelidir.⁵⁴ İşgal durumunun oluşturduğu sosyal, ekonomik ve siyasal sorunların Filistin eğitim sisteminde ciddi bir tahribat oluşturduğu ve yurt dışında okuyan Arap

⁵³ Fatma Nevra Seggie ve Hakan Ergin, *Yükseköğretimin Uluslararasılaşmasına Güncel Bir Bakış Türkiye’de Uluslararası Akademisyenler* (Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2018), 54.

⁵⁴ Yükseköğretim Kurulu. *Yükseköğretimde Yeni YÖK Projeleri Yükseköğretimde Hedef Odaklı Uluslararasılaşma*. (2021): 65-66

öğrencilerin %45'inin ülkelerine dönmediği gerçeğinden hareketle,⁵⁵ burslu öğrencilerin ülkelerinde mecburi hizmet esasına tabi tutulmasının anlamlı olduğu açıktır. Filistin'de yükseköğrenimine devam eden öğrenci sayısının 200.000 olduğu⁵⁶ gerçeğinden hareketle Türk yükseköğretim kurumlarında eğitimlerine devam eden Filistinli öğrenci sayısının yaklaşık 5.000 olmasının kayda değer bir katkı olduğu da ifade edilmelidir.

Sonuç

Filistin'in Türkiye ile olan tarihi, kültürel, dini bağları sebebiyle Türkiye'nin ve Türk siyasetinin ilgi alanında kalan bir başlık olmuştur. Güncelde ise ağır ve asimetrik bir hak ihlaline maruz kalan Filistin ve Filistinlilerin durumu yukarıdaki bağlardan öte insani bir durum haline gelmiştir. Bu güncel durum, iç siyaset anlamında Filistin meselesini daha da önemli hale getirmiş ve siyasi partiler birbirlerinin Filistin meselesine olan duyarlılığını ölçme ve bunu seçmen davranışına tahvil etme eğilimine girmelerine sebebiyet vermiştir. Türk iç siyasetinin aksine Filistin meselesi uluslararası kamuoyunda hak ettiği ilgi ve desteği (bu çalışmanın sınırlarını aşan sebeplerden ötürü) gör(e)memektedir.

Filistin'in bir uluslararası hukuk aktörü olarak tanınması ve içinde bulunduğu özel durumdan kaynaklı destekleme amacına matuf olan Türkiye-Filistin anlaşmalarından Resmi Gazete'de yayımlananları çalışmada ele alınmıştır. Türkiye'nin aktif bir pozisyonda olduğu hibe, ekonomik, güvenlik ve eğitim işbirliği gibi konularda imzalanan anlaşmalarla Türkiye, Filistin meselesine yönelik tutumunu açıkça ortaya koymakla birlikte, ekonomik, siyasi ve askeri imkân ile kabiliyetleri ölçüsünde yardım ve destek olma eğiliminde olmuştur. Türkiye ile Filistin anlaşmalarının önemli bir kısmının bakan ve bakan yardımcısı düzeyinde imzalanmış olması tarafların konuya verdiği öneme işaret etmekle birlikte, Türkiye ile Filistin anlaşmalarının önemli bir kısmının Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı döneminde imzalanmış olması dikkat çeken diğer bir unsur olarak ifade edilebilir. Türkiye ile Filistin arasında imzalanan anlaşmaların TBMM'de görüşülmesi esnasında siyasi partilerin gerek Dışişleri Komisyonu gerekse de Genel Kurul süreçlerinde anlamlı itiraz ve muhalefetlerinin olmaması ve söz konusu anlaşmaların oybirliğine yakın bir oranla kabul edilmiş olması,

⁵⁵ Rania Albaik, "Filistin'de Yükseköğretim Alanında Yaşanan Yönetmel ve Finansal Sorunlar" (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2019): 60.

⁵⁶ Kudüs Başkonsoloslugu. *Filistin'in Genel Ekonomik Durumu Ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri*. (2020): 7.

Filistin meselesinde siyasi partilerin asgari müşterekte bulunduğunu göstermektedir.

Çalışmanın nicel perspektifini güçlendirmek amacıyla işbirliği başlıkları arasında en ölçülebilir olan eğitim alanındaki işbirliği konusu detaylandırılmıştır. Polis yükseköğretimi alanında yapılan işbirliğine ilişkin sayısal veriler incelendiğinde Türk Polis Akademisinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler arasında sayısal ve oransal bağlamda en büyük öğrenci ve kursiyer grubunun Filistinli öğrenciler olduğu görülmektedir. Bu eğitim işbirliği Filistin'in güvenlik kapasitesinin artmasına yönelik yadsınamaz bir katkı olmakla birlikte hali hazırda Filistin güvenlik bürokrasisi içerisinde yönetici pozisyonunda olan emniyet müdürleri arasında Türk Polis Akademisi mezunlarının sayısının artmış olması Türkiye - Filistin ilişkilerinde kolaylaştırıcı bir unsur olarak görülebilir.

Genel yükseköğretim verileri incelendiğinde Filistin uyruklu öğrencilerin sayısının gittikçe arttığı açıkça görülmektedir. Nüfusa oranla yabancı öğrenci verileri incelendiğinde Filistin uyruklu öğrenci oranının Türkî Cumhuriyetlerin hemen ardından dördüncü ülke olması Türkiye - Filistin eğitim işbirliğinin düzeyine dikkat çekmesi bağlamında önemlidir. Bursiyer öğrencilere ülkelerinde hizmet etme zorunluluğu getiren hedef odaklı YÖK burslarından en fazla istifade eden ikinci ülkenin Filistin olması ve İsrail'in ayrımcı politikalarından dolayı İsrail üniversitelerinde yükseköğrenimlerine devam edemeyen İsrail uyruklu Filistinlilerin Türkiye'de yükseköğrenime devam etmeyi tercih etmesi, Türkiye'nin Filistin meselesindeki uzun vadeli ve Filistin'in öz beşeri kapasitesini güçlendirmeye yönelik anlamlı katkılar olarak görülmelidir.

Kaynakça

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu. E.2011/48, K.2012/88, 31/05/2012.

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu. E.1996/55, K.1997/33, 27/02/1997.

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu. E.2011/47, K.2012/87, 31/05/2012.

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu. E.2011/48, K.2012/88, 31/05/2012.

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu. E.2010/92, K.2012/86, 31/05/2012.

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu. E.1963/311, K.1965/12, 04/03/1965.

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu. E.2018/126, K.2020/32, 25/06/2020

"İsrail ile ticaret tamamen durduruldu," TRT Haber, Erişim Tarihi: 25.05.2024.
<https://www.trthaber.com/haber/gundem/israil-ile-ticaret-tamamen-durduruldu-854931.html>.

“Olayın şahidi 27 yıl önce gerçekleşen Harem-i İbrahim katliamını anlattı,” Anadolu Ajansı, Erişim Tarihi: 25.05.2024. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-olayin-sahidi-27-yil-once-gerceklese-harem-i-ibrahim-katliamini-anlatti/2156459>.

“Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,” Türkiye- Filistin Siyasi İlişkileri, Erişim Tarihi: 15.03.2024.

<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-filistin-siyasi-iliskileri.tr.mfa#:~:text=T%C3%BCrkiye%2C%20Filistin%20halk%C4%B1yla%20y%C3%BCzy%C4%B1llar%20%C3%B6ncesine,tan%C4%B1yan%20%C3%BClkeler%20aras%C4%B1nda%20yer%20alm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r>

“Yürürlükte Bulunan STA’lar”, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Erişim Tarihi: 15.03.2024. <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar/filistin>.

Abuzaiter, Amjad. “Filistin-Türk Polisi İşbirliği Ve Filistin Polisinin Yeniden Yapılandırılmasına Etkisi.” Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, 2011.

Albaik, Rania. “Filistin’de Yükseköğretim Alanında Yaşanan Yönetsel ve Finansal Sorunlar.” Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011.

Arar, Khalid, ve Kussai Haj-Yehia. “Higher Education Abroad Palestinian Students From Israel Studying In Jordanian Universities.” *Journal of Applied Research in Higher Education* 5, no. 1 (2013): 95-112.

Arar, Khalid, ve Kussai Haj-Yehia. “The Global Mobility of Palestinian Arab Students: Current Trends and Flows.” *Higher Education Governance and Policy* 3, no. 2 (2022): 89-101.

Arar, Khalid ve Kussai Haj-Yehia. “Higher Education Abroad: Trends among the Indigenous Palestinian Arab Minority in Israel.” In *Handbook of Research on Study Abroad Programs and Outbound Mobility*, edited by Donna M. Velliari & Deb Coleman-George, 66-87. Hershey, PA: IGI Global, 2016.

Armağan, Servet. “1982 Anayasası’nda Uluslararası Antlaşmaların İmzalanması ve Onaylanması Sistemi.” *Anayasa Yargısı Dergisi*, no. 17 (2000): 340-362.

Aslan, Selçuk, ve Yusuf Uysal. “Cumhuriyet Halk Partisi Özelinde Filistin Sorunu.” *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* 2, no. 2 (Eylül 2019): 374-385.

Aybay, Rona. “Uluslararası Antlaşmalar Türk Hukukundaki Yeri.” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 70, (2007): 187-213.

Ayran Cihan, Kezban, ve Ali Rıza Sandalcılar. “Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türk Dış Ticaretine Etkileri.” *Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi*, no. 33 (Ekim 2021): 37-52.

Bahadır, Ongan. *Türkiye-Filistin Ekonomik İlişkiler Raporu* (Şubat 2019).

Ballı, Abdulvehap, ve Ali Fuat Gökçe, “Yahudi Göçleri ve Yahudi Kimliğinin Oluşumu.” *İletişim ve Diplomasi*, no. 5 (2021): 57-85.

Bar-Haim, Eyal. “Stagnation and De-segregation: The Expansion of Palestinian Arabs Education in Israel.” *High Educ Policy* (2024). <https://doi.org/10.1057/s41307-023-00336-x>

Bayraktar, Bora. “Türk Dış Politikası’nda Filistin Sorunu 1990’lardan 2010’lara.” *Gazi Akademik Bakış* 12, no. 24 (Haziran 2019): 19-44.

Budak, Mustafa. “I. Dünya Savaşı’ndan Sonra Filistin Meselesi ve Türkiye’nin Tavrı (1920-1923).” *Avrasya İncelemeleri Dergisi* 8, no. 2 (Aralık 2019): 217-230.

- Çağlayan, Sezai, ve Firdes Subaşı. "Uluslararası Antlaşmaların Onaylanmasını Uygun Bulan Kanunların İptali İstemleri Hakkında Türk Anayasa Mahkemesi'nin Tutumu." *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, no. 10 (2017): 189-217.
- Çalışır, Hakan. "Filistin Çıkamazında Çözüm Arayışları: Almanya-Türkiye Arabuluculuğu." *Ortadoğu Etütleri* 12, no. 1 (Haziran 2020): 48-80.
- Demir, Yeşim. "1960'tan Günümüze Arap-İsrail Çatışması Ekseninde Türk Dış Politikası." *TESAM Akademi Dergisi* 8, no. 1 (Şubat 2021): 165-197.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. *Filistin Ülke Bülteni*. 2017. Erişim Tarihi: 25.05.2024. <https://www.deik.org.tr/uploads/filistin-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf>
- Doğan, Âdem, ve Ahmet Uzun. "Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri." *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 15, no. 1 (Nisan 2014): 325-344.
- Dolu, Alaattin. "Filistin'de Bir Osmanlı Arşivi: Müessesetü İhyâ't-Türâs ve'l-Buhûsî'l-İslâmiyye." *Filistin Araştırmaları Dergisi*, no. 8 (Aralık 2020): 85-100.
- Eren, T. Mesut. "Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları'nın Dış Ticaretine Etkileri ve Sorunlar." *Maliye ve Finans Yazıları* 1, no. 98 (Ocak 2013): 28-47.
- Erol, İzzet. "1982 Anayasası Döneminde Uluslararası Antlaşmaların TBMM'de Görüşülmesi ve Denetimi." *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 2, no. 4, (2011): 291-352.
- Ersoy Ceylan, Tuğçe. *İsrailde Çatışan Kimlikler- Filistinliler ve Yahudiler*. İstanbul: Küre Yayınları, 2020.
- Ertosun, Erkan. "Türkiye'nin Filistin Politikası (1979-2009)." Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012.
- Gedik, Ömer. "Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu Arasında Bir Nükleer Güç Santralinin Yapımına İlişkin Antlaşmanın Hukuki Niteliğinden Hareketle 1982 Anayasası Madde 90 ın İncelenmesi." *Anayasa Hukuku Dergisi* 3, no. 5, (2014): 359-373.
- Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt II*. Bursa: Ekin Yayınevi, 2011.
- Güler, Muammer. "Ankara Milletvekili Özcan Yeniçeri'nin 7/22468 ve 7/22469 esas numaralı yazılı soru önergelerine cevabı", 2013.
- Güner Yaşar, Gizem. "Anayasaya Uygunluk Bakımından Anayasa Değişikliklerinde Önleyici Denetim." *Adalet Dergisi*, no. 72 (2024): 297-321.
- Kanbur, Hümeysra. *İsrail'in Filistinli Vatandaşlarına Yönelik Ayrımcı Yasaları*. İNSAMER Rapor 159. 2022.
- Karakoç, İrem. "Türk Hukuk Tarihi'nde Uluslararası Andlaşmaların Uluslararası Hukukun Gelişim Sürecindeki Yeri." *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, no. 2 (Aralık 2004): 199-254.
- Keskin Köylü, Meltem. "Dinî, Târihî ve Edebî Açından Kudüs" *Türkiye Filistin ve Türkiye İsrail Ticari İlişkileri* içinde, Editörler İbrahim Çelik, Mehmet Dursun Erdem, Özcan Güngör, Necip Fazıl Kurt, 573-593. İstanbul: DBY Yayınları, 2018.
- Koçtürk, O. Murat, ve Aslıhan Kocaefe. "Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türk Dış Ticareti Üzerine Etkileri." *Tarım Ekonomisi Dergisi* 20, no. 1-2 (Haziran 2014): 65-77.
- Kudüs Başkonsolosluğu. *Filistin'in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri*. 2020. Erişim Tarihi: 15.03.2024. <https://ticaret.gov.tr/data/5b8a43345c7495406a226d95/Filistin%20Raporu%202020.pdf>.

- Kulu, Muhammed Mustafa. "Unutulmaması Gereken Filistin Yerleşimleri: Mülteci Kampları." *Filistin Araştırmaları Dergisi*, no. 7 (Haziran 2020): 109-112.
- Mutlu, Orçun. "Filistin Devleti'nin Devletlik Statüsüne Dair Bir Değerlendirme." *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi* 8, no. EUREFE' 19 (Aralık 2019): 403-413.
- Okatan, Halil İbrahim. "Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesinde Okuyan Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Türkçe Öğrenme Sorunları." *Polis Bilimleri Dergisi* 14, no. 4 (2012): 79-112.
- Özer, Çağlar. "Uluslararası Politika Açısından Filistin Sorunu." *Küllüye*, no. Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı (Ekim 2023): 582-605.
- Özkoç, Özge. "Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin-İsrail Sorunu." *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 64, no.3 (Mart 2009): 167-195.
- Sarı Ertem, Helin. "Filistin'in Sosyo-Ekonomik Sıkıntılarının Giderilmesinde Türkiye'nin İmkân ve Sınırları." *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 6, no.1 (Haziran 2019): 133-168.
- Seggie, Fatma Nevra, ve Hakan Ergin. *Yükseköğretimin Uluslararasılaşmasına Güncel Bir Bakış Türkiye'de Uluslararası Akademisyenler*. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2018.
- Soysal, Mümtaz. "Uluslararası Anlaşmalar Konusunda Anayasa Yargısı", *Anayasa Yargısı Dergisi*, no. 14 (1997): 171-187.
- TBMM, 22. Yasama Dönemi, 43 Yasama Yılı, Türkiye Cumhuriyeti ile Filistin Yönetimi Adına Filistin Kurtuluş Örgütü Arasındaki Geçici Serbest Ticaret Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/890) (2004).
- TBMM, 27. Yasama Dönemi, 3. Yasama Yılı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım'ın Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Filistin Devleti Hükümeti Arasında Filistin-Türkiye Dostluk Hastanesi'nin Gazze'de Ortak İşletilmesi ve Devri ile Filistin Vatandaşlarının Tıpta Uzmanlık Eğitimini Türkiye'de Almasına Dair Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1456) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (2019).
- TBMM, 27. Yasama Dönemi, 4. Yasama Yılı, Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Türkiye Cumhuriyeti ile Filistin Ulusal Yönetimi Adına Filistin Kurtuluş Örgütü Arasında Geçici Serbest Ticaret Anlaşması ile Kurulan Ortak Komite'nin; Temel Tarım Ürünleri ve İşlenmiş Tarım Ürünleri ile Balıkçılık Ürünlerinde Taviz Değişimine Dair Protokol İ'e Ait Tablo I'ın Tadili Hakkında 1/2020 Sayılı Kararı ile Geçici Serbest Ticaret Anlaşması'nın "Menşeli Ürünler" Kavramının Tanımı ve İdari İş Birliği Yöntemlerine İlişkin Protokol II'sinin Tadili Hakkında 2/2020 Sayılı Kararının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna ve Anlaşmanın Protokoller ve Eklerine İlişkin Değişikliklerin Cumhurbaşkanınca Doğrudan Onaylanmasına Dair Yetki Verilmesi Hakkında Kanun Teklifi (2/3003) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (2020).
- TBMM, 27. Yasama Dönemi, 6. Yasama Yılı, Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Filistin Devleti Hükümeti Arasında Kolluk Eğitimi İş Birliği Mutabakat Zaptının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/4737) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (2022).
- Tezcan, Selim. "Türk Modern Ortadoğu Tarihçiliğinin Gelişim Seyri Üzerine Bazı Genel Değerlendirmeler." *Tarih yazını* 4, no. 2 (Aralık 2022): 132-155.
- Tongsir, Ferih. "Bağışlama". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18, no.3-4 (Ağustos 2011): 903-987.

Tür, Özlem. "Türkiye ve Filistin- 1908-1948: Milliyetçilik, Ulusal Çıkar ve Batılılaşma". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 62, no. 1, (Ocak 2007): 223-251.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 25.03.2024. <https://sozluk.gov.tr/>

Yükseköğretim Kurulu. *Yükseköğretimde Yeni YÖK Projeleri Yükseköğretimde Hedef Odaklı Uluslararasılaşma*. 2021. Erişim Tarihi: 15.03.2024. <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2021/yuksekogretimde-hedef-odakli-uluslararasilasma.pdf>.

Extended Abstract

Palestine has always been a topic of interest for Türkiye and Turkish politics due to its historical, cultural and religious ties with Türkiye. Currently, the situation of Palestine and Palestinians, who are subjected to a severe and asymmetrical violation of rights, has become a humanitarian situation beyond the above-mentioned ties. This current situation has made the Palestinian issue even more important in terms of domestic politics, and political parties have tended to measure each other's sensitivity to the Palestinian issue and translate this into voter behavior. In contrast to Turkish domestic politics, the Palestinian issue does not receive the attention and support it deserves from the international community (for reasons beyond the scope of this study).

Türkiye's relations with Palestine have occupied a relatively limited space in Palestine studies. In these limited studies, the issue has been handled mostly from a historical perspective, and the place and importance of international agreements, which are among the basic instruments of international relations and international law, have not been evaluated holistically in the process. In this study, the agreements between Türkiye and Palestine (published in the Official Gazette) which aim to ensure the recognition of Palestine as an international legal actor and to support it due to its special situation, are discussed. In this framework, the agreements signed between Türkiye and Palestine can be generally analyzed under two headings. The first type of agreements comprises the agreements concluded between Türkiye and Palestine as two equal political actors and aimed at strengthening the legal status of Palestine as an independent state in the international arena. These agreements are analyzed and evaluated as thematic agreements in this study. The second type of agreements are the agreements signed on issues such as grants, observership, economic, security and educational cooperation in which Türkiye has an active position due to the special situation of Palestine. With these agreements, Türkiye has tended to provide assistance and support to the extent of its economic, political and military capabilities and capabilities, while making its position on the

Palestinian issue clear. The fact that most of the agreements between Türkiye and Palestine were signed at the ministerial and deputy ministerial level indicates the importance given to the issue by the parties, while the fact that most of the agreements between Türkiye and Palestine were signed during the Justice and Development Party's rule can be stated as another noteworthy factor.

The fact that there were no significant objections or opposition from political parties during the discussion of the agreements signed between Türkiye and Palestine in the TBMM, both in the Foreign Affairs Committee and in the General Assembly, and that these agreements were accepted with a near unanimous vote, shows that political parties have found a minimum common ground on the Palestinian issue.

In order to strengthen the quantitative perspective of the study, the cooperation in the field of education, which is the most measurable of the cooperation topics, was elaborated. When the numerical data on cooperation in the field of police higher education is analyzed, it is seen that the largest group of students and trainees among the foreign students studying at the Turkish Police Academy are Palestinian students in terms of number and proportion. While this educational cooperation is an undeniable contribution to increasing the security capacity of Palestine, the fact that the number of Turkish Police Academy graduates among the police chiefs who are currently in managerial positions in the Palestinian security bureaucracy has increased makes it a facilitating factor in Türkiye-Palestine relations.

When general higher education data is analyzed, it is clearly seen that the number of Palestinian students is increasing. When the data on foreign students in proportion to the population are analyzed, it is important to note that Palestinian students are the fourth country after the Turkic Republics, which draws attention to the level of educational cooperation between Türkiye and Palestine. The fact that Palestine is the second country to benefit the most from the "YÖK International Student Scholarship" of the Council of Higher Education, which requires compulsory service in their own country for twice the duration of the scholarship, is another issue that should be underlined. On the other hand, it is reflected in the field research that Palestinians, who are Israeli citizens and currently constitute 20% of the Israeli population, have started to tend to continue their higher education in Türkiye due to the discriminatory attitudes they face in Israeli universities and bureaucracy. In this context, the increasing trend in the number of Israeli students in the Turkish higher education system suggests that the number of Palestinian students in the Turkish higher education system may be higher.